

IGBO EFUOLA: THE EXTINCTION OF THE IGBO IN THE GLOBAL CONTEXT.

By

Ugochi Happiness Ikonne (Ph.D)

National Institute for Nigerian Languages (NINLAN)

Aba, Abia State, Nigeria

ikonneugo@yahoo.com

07067972992/08056434468

Ụmị Edemede

The ejiri mara obodo, agburu ma o bu mba o bula bu omenaala ha. Agburu o bula nwekwara omenaala di iche iche, kama omenaala ndi putakachara ihe na-ebuputa agburu ma o bu mba bu asusu ha, ejiji ma o bu ekike ha nakwa udi aha ha-aza. O bu nke a mere agburu o bula kporo onwe ha ndi ma o bu mba ejighi asusu, ejiji nakwa aha ha egwu egwu. Ndi ocha ghotara ya otu a nke mere na agburu ndi ocha di iche iche ekwebeghi ka ibe ha kpugide ha. Leenu ndi China, India na obodo Arab di iche iche. Malite n'asusu ruo na ekike na aha, ha putara ihe. Leenukwa agburu Britain na America, nke ha ruchara n'akwukwo okowa okwu (Dictionary) ebe ha zotachara nkowa mkpuruokwu ka Britain si ekwu na ka America si ekwu. A biakwa n'obodo anyi Nigeria, e nwere agburu di iche iche mana e nwere nweko na agburu ndi putakachara ihe bu Igbo, Awusa na Yoruba. N'ime agburu ato ndi a, I lepu anya, i ga-ahu ma ghotakwa na ndi Awusa (Hausa) na Yoruba ejighi okpurukpu omenaala ato ndi a akporo aha egwu egwu. Ha na-asu asusu ha ebe o bula ha no. Ha na-aza aha ha otu o kwesiri. Ha na-ejike di ka eji mara ha mana odighi otu a n'ebe ndi Igbo di. Ajuru a buru o bu gin kpatara nke a? Edemede a ga-akowami mkpa o di ndi Igbo iseputa onwe ha na mmiri a na-eri ha site n'iji obi ha nabata ibu ndi Igbo nakwa iji asusu Igbo, aha nakwa ejiji ndi Igbo mee ka nke a putara oha na eze ihe. O ga-akowakwa oghom di iche iche na-eche anyi n'ihu ma o buru na anyi aju iza aha akporo anyi.

Okpurukpu ndi di n'edemede a: asusu Igbo, aha, ejiji/ekike na omenaala

Abstract

Culture is a people's way of life, a mark of identity for a people. It comprises the people's language, naming system, mode of dress, food, dance, songs, architecture etc. every ethnic group has her distinctive culture. However, among the numerous cultural entities, language, mode of dress and names distinguish a people most prominently. Sequel to the above, many ethnic groups do not compromise their language, mode of dress and naming systems. It is apparently this consciousness that cause the Western ethnic nations to resist cultural domination and assimilation by sister nations. Little wonder nations like China, India and ofcourse the Arab nations are themselves in their language, dressing, names respectively to mention but a few. The highlight of the resistance to cultural domination and assimilation is the case of Britain and America where in dictionary listing of words, descriptions and pronouciations are provided in both American and British Englishes. In Nigeria in particular, many ethnic groups exist. This gives her the multilingual and multicultural status it bears. However, the the three major tribes are Hausa, Igbo and Yoruba. A closer view at these ethnic groups will reveal that while the Hausa and the Yoruba pay attention to their culture vis-à-vis language, dressing and names which reflect their identities in the global context, the Igbo do not. The question is why? This paper focused on the need to create Igbo consciousness among the Igbo that would possibly culminate in the practice of distinguishing

themselves in the global context via their language, dressing and by their names. It concludes with recommendations.

Key words: *Igbo language, mode of dress, naming system and culture.*

1.0 Mmalite

Chineke kere ihe niile n'ụwa mere ka ihe niile o kere nwee njirimara. Ọ bụ ya mere na njirimara mmadụ dị iche na njirimara ụmụanụmanụ dị n'ọhịa, azụ dị na mmiri, ahịhịa na osisi dị n'ọhịa. A bjakwa na mmadụ, mmadụ dịkwa iche iche. Ndi ọcha yiri onwe ha ma nweekwa njirimara ha dị ka agburu ha si di. Ọ bụ ya mere onye China jiri di iche n'onye India, onye America di iche n'onye Arab. Otu akaahukwa, onye Igbo di iche n'onye Yoruba ma o bu onye Fulani. Nke a bu ọlu aka Chineke.

I gagodu na zuu, i ga-ahụ na agụ di iche n'odum, enwe di iche n'ele, eke di iche n'ajuala na umu agwo ndi ozọ. Azu niile di n'oke osimiri abughị otu. Ufodu nwere ahụ ogwu ogwu, ebe ibe ha di muru muru. Ozokwa, ukazi di iche n'uziza, uha, onugbu, ugu, utazi ma ha niile bucha akwukwo nri. N'otu akaahukwa, osisi ugba abughị osisi oji, oji abughikwa udara, ugiri dikwa iche na oroma. Otu a ka Chineke siri choo ya.

Ihe ndi a niile Chineke kere nwechara uzọ di iche ha si ebi ndu ha, eme mmekorita, amuba, nakwa usoro ha ji eme ozuzu ha. Ufodu na-eyi akwa, ufodu na-amu nwa ha, ufodu akuku na-esite na mkpuru amuba, ebe ibe ha na-esite n'osisi ha amuba. Ufodu ka a na-eli n'ime ala tupu ha aghoo ihe oriri, ebe ibe ha bu ndi ana-akwuwa oto tupu ha eweputa nkpuru ha. Aka oru Chineke ndi a nwechara uzọ ha si eme mmekorita ha na ibe ha. Ka ewu si eti mkpu, abughị ka awo na akiri si akwa akwa nke ha. Nke a putara na ihe niile ekere eke nwere omenaala ha ma o bu njirimara ha. Mmadu sokwa nwee njirimara na omenaala.

1.1 Nkwa Omenaala

Omenaala bu uzọ ndi mmadu si ebi ndu ha; nke gunyere akparamagwa ha, nri ha, ejiji/ekike, asusu, egwu ha, aha ha, udi ulo ha na-ebi, udi ezinulo ha na-enwe dgz. O nweghi ogbe, mba ma o bu agburu na-enweghi omenaala. O bu ya mere (Ejiofor 1984) jiri si, 'a people without culture are considered inexistent themselves'. "Ndi, mba ma o bu agburu na-enweghi omenaala, anwuruola ala." (Ntughari bu nkem)

Abia n'ime uwa taa ruokwa n'obodo anyi bu Nigeria, e nwere otutu mba na agburu di iche iche. Na Nigeria, agburu e nweghi ike igutacha onu ma ndi putachara ihe bu Igbo, Awusa na Yoruba. Agburu niile ndi a ma ndi na-akpotughu aha nwechara otu ha si ebi ndu ha, ya bu omenaala ha. Ufodu agburu na-eme otu ihe ma o bu karja dara uda iji wulite omenaala ha elu ma site na nke a buru ndi a maara amara. A gafee emume di iche iche nwere ike idaputa site n'oge ruo n'oge, omenaala ndi putachara ihe nke na-ebuputa, kwalite ma mee ka mba puta ihe bu aha, ejije/ekike na asusu ha. N'ebe a ka ndi Igbo nwere nsogbu. Ihe ndi ozọ ji eme nganga ka anyi bu ndi Igbo gwuru ala lie. Anyi ga-akwa otu Igbo si na-efu site n'ileba anya onodu ndi Igbo dowere okpuruoku omenaala ato ndi a anyi kpoturu aha.

A. Aha Ndi Igbo:

Mgbe Chukwu kesiri okike ya, o nyere Adam ike ịgụ ihe niile aha. Akwụkwọ nsọ sị na aha ọ bụla Adam nyere ihe ọ bụla ka ọ na-aza ruo taa. Onọdụ a abataghị ndi Igbo n'uche. Ilu ha bụ, “onye enyuwara, na enyugharị onwe ya”. Na mgbe gboo, tụpụ ndi ọcha e buru ụka ha bịa Nigeria, ụdi aha ndi Igbo na-aza bụ Egwuonwu, onwuchekwa, Nweke, Nwokorie, Nwachukwu, Nwanyimma, Nwaezimma, Nwannediya, Azuogu, Nwogu, Nwankwo dgz. Aha ndi a nwechara mmetụta na ndu ndi na-aza ha nakwa na ndu ndi enyere ha. Ozugbo ndi ọcha butere ụka ha, ndi Igbo amata isi manye na ha. Ebe agburu ndi ozo ji otu anya ele ndi ọcha na ihe ha ji, were otu ukwu guzoro, ndi Igbo aburu “o nuru buru anughị zie”. Ozugbo anyi natara Kristi, anyi anata “aha mmiri chukwu”. Ndi ọcha na ndi ukochukwu amalite ime ndi Igbo bughị Igbo, bughị bekee. I ga-ahụ onye Igbo na-agbajighi chooku, aha ya aburu aha bekee; Bathelomew, Isaiah, Modecai, Nichodimus, Andrew, Cornelius, Jonah Job, Theophilus dgz.

Ndi emeturu ebere, a guo ha John, Peter, Timothy, Simon, Mary, Maria, Ruth, Noami, Esther, Deborah, Rhoda dgz. Mgbe ahụ ka ditu mma n'ih i na ha nwere ike idi na-aza bathlomew Nwankwo, Andrew Nkoro, Cornelius Azuogu, Maria Nweke, Esther Nwogu. Otu a ka o digidere rue otutu afọ. Mgbe ụka na ozuzu agumakwukwo gwakotaara onu, ndi Igbo ebido natawa aha mmiri chukwu ndi ditu fere fere n'onu, dika Augustine, Clement, Patrick, Polycarp, Fortunatus, Eucharía, Augustus, Dominic. Ndi a bu aha ndi Nso nwuru anwu. Ndi nke a kwekwara odidi n'ih i na i ga-anu Clement Dimka, Eucharía Umunnakwe, Dominic Anaba, Augustina Nkoru, Patricia Onwunliri dgz.

Mana site n'ihe di ka afọ 1980 ha rue taa, ka mgbe ifufe ụka oloroohu febatara Nigeria, wee rute ala Igbo ka ihe mebichara. Ugbu a ka achoputara na ihe mere ndi di afọ iri anọ gbadawa ji anwu n'ezinulo ha di iche iche, meekwe ha amutala nwa na enweghi oganihu bu aha nna ma o bu nke nnanna ha na-aza. Ha echefuo na ndi zara aha ndi a ha na-akatọ ma na-agbanwekwa biri ndu ha n'uju tupu ha anwu. Ugbu a, ndi Igbo na-agbanwezi aha aghara aghara. Ndi Igbo, gwanu m otu anyi ga -esi ama onwe anyi ma o bu otu mmadu si amata anyi ebe anyi niile na-azazi, Gospel Praise, glory John, Ambless Johnson, Miracle Edmund, Francisca Peter, Crystabel Mark, Belinda Clement, Rose Peters, Patric Nobleman, Clinton Innocent dgz. Ka aga-asj na odachi ga-abjara anyi ma anyi zaa, ozioma, ebubechukwu, olobube, chiagoziem. Ebe anyi zara aha Igbo, anyi ga-achoriri uzọ a ga-esi mee ka o daghara uda nke ga-ebute ito nti n'ala tupu amata na o bu aha onye Igbo.

Gwanu m umunna a, ebee ka ahuru onye Awusa na-aza Clinton, Humphrey, Boniface, Praise, Loveday, Churchhill? Aha e jiri mara ha bu Jumai, Aisha, Audu, Mohammed, Suleman. Ndi ogbo anyi ndi Yoruba ka jidesiri ike aha ha dika, Bimbo, Omolade, Adebo, Adekunle, Adeniran, Tokumbo, Ajala, Sola, dgz. Ndi agbato obi anyi ndi mmoro (Ibibio) ka na-aza, Essien, Etim, Udeme, Akpan, Ekaete, Etukufot dgz. Unu ahula na Igbo efuola. Chetakwanu na Igbo bu Igbo guru n'aha, 'Ahamefula'.

B. Ejiji Ndi Igbo

Nke a bu otu n'ime okpurukpu omenaala anyi anyi na-ekwo ihu n'ala. Ebe ndi Awusa ka na-eyi uwe mwuda ha ma n'eke ma n'orie nagbanyeghi ebe ha hutara onwe ha, ndi Yoruba ejighi Iro na Buba egwu egwu, o bu ndi Igbo ka ana-achọ achọ n'ogbako o zuruoha ya na mmemme di iche iche. I hu ebe onye Igbo kporo kootu, hazichaa Tai ya, ya adika onye ọcha. Ha cheta Babaringa (1500) ma o bu Iro na Buba, gi agunyere ha ndi awusa ma o bu Yoruba. Mgbe m na-ele onyonyoo TV na nso nso a, we hu n'ebe a na-eme ememe mgbape mmughari Nigeria (Inauguration of Nigeria

Rebirth), na imirikitimi mmadụ juru ebe ahụ naanị otu nwoke ka m hụrụ jikere ka onye Igbo, oyi jompa isiagụ ya, kpuru okpu uhie uhie ya. Ọ pụtara na ọ bụ sọ ya bụ onye Igbo b́ara mmemme ahụ? Ab́ia na mmemme ncheta ọmụmụ mmadụ, nkupụ nwa, ịgụ aha, ịtụ mmamma d́ iche iche, ọ bụ ụmụ nwaanyị ndi Igbo na-eyi uwe aka giriri, nke na-enwegh́i aka nakwa nke na-erugh́i n'ikpere. Nke ha jiri b́rụ bekee. Ebe ndi Awusa na Yoruba na-etinye aka n'igbe weṕta brokeed na leesi d́ oke ọnụ ah́a ha kwara d́ ka omenala ha ś d́. Otu ha si ejike ka ụmụ ha si ejike, otu aný si ejike ka ụmụaný ha sikwa ejike. Ndi Igbo mụọ nwa, otolitewe ha amalite yibe ya ụd́ uwe ana-akpọ “ma mkpuru gba ọtọ”. O tozie, ya ewere aka ya dọkawkwo nke oyi n'ahu. Ọ bụ ndi Igbo ka ‘sagín’ ṕtaara ụwa. Ọ b́kwa aný ka ntujawa isi ịkụ egwu na Igba boolu d́iri. Ị hụ onye Igbo na-akụ egwu ma ọ bụ nke na-agba b́ọlụ, i meere ndi ḿrụ ya ebere. Ndi agb́rụ ndi ọzọ na-akukwa egwu, gbaa b́ọlụ ma jikwata ejije e jiri mara agb́rụ ha.

Ọ bụ ọnọdụ a ka Ejifor lekatarara anya we ś na “Ekike ma ọ bụ ejiji ab́ugh́i ihe d́iri ụmụnwaaný d́ ka ụfọdụ na-eche kama ọ bụ ngwaọrụ ṕtara ihe e ji egosiṕta ihunanya na nkwanye ugwu a na-kwanyere obodo, agb́rụ ma ọ bụ mba”. Popoola (2000) we t́kwaś na “ejiji, d́ ka okpukperechi na aśsụ d́ iche iche na Nigeria b́ njirimara agb́rụ d́ iche iche. Ekike b́ otu n'ime ụzọ esi amata ndi, agb́rụ, mba nakwa ogbe d́ iche iche”.

Ofomata (2012) kọwara ejiji d́ ka “usoro mmadụ si akwado onwe ya ma ọ bụ dozie onwe ya n'udi ọch́chọ na nnabata nke agb́rụ ya. Ndi Igbo nwere ekike e jiri mara ha. Ma nwata, okenye, nwoke, nwaaný, aghoghob́ia na okookporo ọ b́lad́ ndi Igbo chiri echichi”.

A na-ekwu na oke gara ịkwa ézé alọtabegh́i, ngwere nwanne ya a ch́ri ego sowe ya. A na-ekwu na akwukwọ ndi Igbo gurụ e meela ha amakwagh́i ekike ha, ndi ụka ọlọrọhụ eburu abọ ha wuchie si onye emekwala ka onye Igbo. Ihe niile onye Igbo mere n'usoro omenaala b́cha áru n'anya ndi ụka ọlọrọhụ. Akwa niile ndi mmadụ źchara kwaa amakpisa n'ime Igbe ebe ha na-achọ id́ka ndi ọcha. Onye yiri jompa ma ọ bụ mara ukwu akwa ab́ọ, pasítọ ebigbọ ya. O mecha ya akaja ụbọch́ ọzọ ya akpọọ kooti b́a, e kwee ya n'aka. N'ụfọdụ ụka, e weṕtara naanị otu ụbọch́i ụka n'ime izu iri ise na ab́ọ d́ n'afọ, eji eme ụka ndi Afrika b́kwanụ naanị ụbọch́i a na-atụ anya na onye o bula ga-eyírí uwe ma ọ bụ ekike ọd́naala. Ugbu a, o nwegh́zi onye na-ekweta na ọ mara ukwu akwa ab́ọ eke ebe ndi nwoke śzi na jompa na-agba ha ajíríja ma ọ bụ mee ahụ ha okpomọkụ.

Ndi nne na umu ha na-azọź ọgọdọ bekee uzọ. Onye yiri ṕtawa, ọ d́tuo nke ukwu aś na ọ bụ sagín. ụmụ nwaaný yiri uwe elu ma ọ bụ obelukwu na-ayọ ayọ nke ihe eji mara ya b́ a nọrọ ọdụ, ya akpulie elu, e kulie ọtọ adọdata ya. Aś na nke a b́ Yori Yori. A na-esizi n'akukụ ụwa niile, ma na mọch́arí b́kọọ uwe jiinụ b́a ẃsara ndi Nigeria maka na ọ na-ad́ ndi Igbo mma. O nwegh́zi onye ma onye nne ma ọ bụ nwagb́ghọ. Égbé na Égbè ab́rúziela otu. Ọ b́rụ ahụ onye nne ma ọ bụ onye nna kere ekike otu o kwesírí, e kelee ya n'ugwu (Daa/Dee maazi, mmamma, kaa). Ebe na-onwenugh́i onye kwere na ya b́ nne/nna, onye ọ b́la a narawa gudu móni. Ihe a na-emebikwu. Ab́ia n'ekike ma ọ bụ ejiji ndi Igbo, Igbo efuokwala o!

Ch. Aśsụ Igbo

Mgbe Chineke ghagburu aśsụ ụmụ mmadụ na Babel, (Tower of Babel), ejim n'aka na ihe ndi mmadụ jiri mara ndi ha na ha ga-agako b́ aśsụ. Ndi ọ b́la aśsụ ha na ibe ha makoro, ab́rúla ụmụnne na ndi si n'otu agb́rụ ma elegh́i anya. Ya b́ na njirimara mb́ Chineke nyere ịji mata mmadụ, ogbe, obodo ma ọ bụ mba b́ aśsụ. Otu akaahukwa, otu n'ime njirimara ndi Igbo b́ aśsụ

ha. Mgbe Ejiofor (2012) na-akowa asụsụ dika ihe kachasi mkpa n' iimara agburu, o kowara na o bu ya mere otutu mgbe aha agburu ji abukari aha asusu ha di ka Ndi Awusa na-asu asusu Awusa, ndi Yoruba na-asu asusu Yoruba, Igbo na-asu asusu Igbo dgz. "Ebe asusu na agburu enweghi otu aha, ha abuo na-eyi onwe ha ka nwanne na nwanne; di ka England na English, France na French, Germany na German"

Ejiofor kowakwuru asusu di ka 'ugbala eji ebu omenaala na odibendi agburu." O siri na asusu bu ndu agburu. Ejiofor mere ka nke a putachaa ihe mgbe o kowara otu ndi Germany na ndi Jew siri jikotachaa onwe ha onu burukwa mba n'otu n'otu mgbe otutu afo gaferechara etisasiri ha. Na nkowa ya, mgbe e meriri ndi Germany n'agha n'afu 1945, kee ha uzọ anọ ndi meriri ha ekporo otu otu, n'ih na-ekoghi asusu ha, ha mechara jikotakwa onu buru otu mba n'afu 1989. Otu a kwa ka ndi Jew jikotara onwe ha onu burukwa otu mba mgbe o gasiri otutu afo ha gbasasiri n'awa niile binye na mba ndi ozọ ka obia (1878-70 – 1948). Ihe mere onodu a jiri diri ndi Jew na ndi German mfe bu na ha etufughi asusu ha.

O nweghi obodo asusu ha kwu chim chim taa na-alughi ogu asusu. Mgbe asusu Latin chorọ ikpagbu asusu French, ndi France gbara mbọ megide nke a. Taa asusu French eguzosiela ike ma mubaa rute ala Nigeria nke na o ghosiela otu n'ime asusu goomenti Nigeria chorọ iwuli elu n'obodo Nigeria. Iji mee ka ha zota asusu ha mgbe asusu bekee bjara gbawa asusu French gburugburu, Goomenti France hiwere iwu n'afu 1975, na onye o bu la ga-ede ihe n'asusu French agaghi edenye okwu o bu la si n'asusu ozọ kari ma o nweghi uzọ ozọ aga-esi tugharia okwu ahụ n'asusu French (Ajunwa 2006). Ejiofor nyekwara omumaatu otu ndi swizaland jiri mee iwunjiko ha we maputa asusu anọ ha ga eji aru oru n'obodo ha ruekwe n'ozuzu n'ulo akwukwo, o wee debara ha. Ha bukwa obodo bara uba n'asusu dika Nigeria. N'ime asusu anọ a ha maputara, o nweghi ndi na-ekwe ka elomie ha di ka ndi Igbo si kwete ka bekee lomie ha.

I juo ndi Igbo ihe bu mkpa ha ha jiri were bekee ete ofe werekwa ya na-echu umunta bjara uwa ohu mmiri, ha asi gi na, asusu Igbo ezughi ezu, o bu asusu ka a ga-eri? Isu Igbo ga-emeru isu asusu bekee ahụ dgz. Amaghi ihe di otu a atuturu asusu Igbo kpoo ya ihu n'ala nke na o nweghizi ihe o di mma ya. A bia n'ulo akwukwo, o nweghi onye chorọ iji ntị anu Igbo ma ya fodu igu ya agu. Umụ Igbo bucha diokpa na 'Nollywood' na-emecha ejije ha na bekee, i gaghị agawa huta akwukwo ntaakuko e dere n'Igbo. I dee, onye ga-agu? Ogbako umunna buzi bekee ka eji edeko ihe gbara na ya. Uka ugbo a buzi na bekee. Echichi a na-echi n'ulo uka ndi Igbo esila na "Ezinne'/Ezinna baa siliva, goldin na Dayamond mother/father. Kedu nke a ga-ekwu ghara ibe ya.

Ndi eze na ndi echiri echichi puta n'oha ha a tuturu bekee surisie ka o wee buru na ha sokwa. Leenu aka na-aci agburu Awusa na Yoruba ha. Lenu Sanusi (Emir nke kano). Anyi ga-asi na ha agughi akwukwo? Ha chorọ igwa ohanaeze okwu ebe mmadu turu ngwa, ha a suo asusu ha, onye ozọ a na-anatara ha okwu. Anyi ka ha mma? Ma Ejiofor ma Ofomata, achoputala n'ejighi asusu Igbo kporo ihe di ugbo a mere amamihe ndi okpu na umu azuru n'ime obodo ji kari nke umu ugbo azuru n'obodo mepere emepe. Amamihe ndi eji echekwa omenaala, ma nwee ezi akonuche bu ndi zoro onwe ha n'akuko ifo, ukabuilu, ilu na akpalaokwu di iche iche bukwanu ndi na-anaghi etinyere onu n'ih mmasi anyi nwere n'asusu bekee. Mgbe Ofomata na-akowata otu asusu ji ebughari omenaala si n'ogbo ruo n'ogbo, o siri na, "**o bughị ka anyi si eme. Ndi be anyi anaghi eme otu ahụ. o bughị ndu anyi. Otu a ka anyi si eme ya. Lee otu o siri di n'obodo anyi**" na-arutucha aka na omenaala mana o bu site n'asusu ka a na-eme ka ihe ndi a puta ihe. O buru na asusu adighi,

nkowa di otu ahụ agaghị adi. Leenu ihe a a na-akọ ya adika akukọ ifo. Ugbu a ofufu Igbo na-efu apụtawala ihe. Iji maatu, n'eguruegwu igba bọlụ ofere mba emere n'ama Egwuruegwu kano otutu afọ gara aga, enyere nkowa (commentary) n'asusu bekee, Awusa na Yoruba ma o nweghi onye juru Igbo kwanu? Ugbu a, uloru mgbasaa ozi uwa di iche iche di ka BBC, VOA, Redio France, Redio South Africa, Redio China, Redio Jamaica dgz na-akocha akukọ uwa (News) n'asusu Yoruba na Awusa ma o nweghi nke na-akọ n'asusu Igbo.

Ohiri- Aniche (2008) choputakwara na ndi Fulbright Foundation di na America bidoro nyewe umuakwukwo na-agu asusu bekee na Mahadum di na Nigeria skolaship ibja biri n'America otu afọ, ka ha muta asusu bekee nke oma ma jiri ohere ahụ kuzie asusu olunne ha na America. Ndi ha na-enye bu ndi nwere ike ikuzi Awusa na Yoruba. O dighi nke enyere ndi Igbo. O nwere uzọ ozo eji akowa na Igbo efuola?

2.0 Mmehi:

Umunna a, ihe ndi a anyi na-elehara anya adighi mma. Ana-ekwu okwu si na nwanne di na mba. Olee otu onye Igbo ga-eji amata nwanne ya na mba ebe anyi na-anaghi asu Igbo, anyi anaghi aza aha Igbo nke anyi ji ejike ka nd Igbo? O bukwa nne ewu na-ata ahijha nwa ya ana-ele ya anya. O dikwa mkpa na anyi bu nne na nna ga-amaghari uru sightharja isi na agwa anyi na-akpasị omenaala Igbo tumadi asusu Igbo, aha nakwa ekike ndi Igbo. O buru na-anyi agbanweghi omume anyi, ruo oru anyi kwesiri iru n'ezinulo anyi ha nakwa n'obodo anyi ha, tutee mmuo ndiigbo ka o di n'uche ha na ha bu Ndiigbo n'agbanyeghi ebe ha bi, tinyekwa uchu n'isu na ichekwa asusu Igbo, n'iza aha Igbo nakwa n'ike ekike ndi Igbo, Igbo ga-efu kpm kpm. Asi m Chineke ekwela.

2.1 Ntuputa Ero/Ntunye Uche

Gini ka a ga-eme ka ndi Igbo nwetaghachi onodu ha na mba uwa di ka ogbo/agburu ha di iche iche?

1. Ndi Igbo ga-amalite suwa asusu Igbo n'ulo ha ha na umu ha, n'ahja, n'okporozuo, n'ulo uka, n'ulo akwukwo na n'ebe niile di iche iche.
2. Goomenti ha na-achị steeti ndi Igbo iwere otu obi tie iwu na umuakwukwo niile di na koleeji ma nke goomenti ma nke ndi nkiti nwe ga-emeriri Igbo. Otu a ka goomenti ndi na-achị steeti Rivers na steeti ndi Awusa na ndi Yoruba ha tiri mgbe ha huru na Goomenti ewepula asusu Nigeria niile n'onodu ha nobu di ka sobjekti nwata akwukwo na-ahaghi imu ma lee ule na ya n'ogo senio sekondiri (NPE 2013).
3. Otutu uloakwukwo otaakaraa nakwa paramari ndi nkiti na ndi uka oloroohuu nwe anaghi akuziri umuaka asusu Igbo. O bu n'ogo a ka ha na-emebicha umuaka nke ndi nne na nna mebiforo. Goomenti kwesiri itinye iwu ikuzi asusu Igbo n'uloakwukwo ndi a ma dikwa na njikere imechi uloakwukwo o bu na-edebeghi iwu a.
4. Iti iwu ga-eme ka nwaafu Igbo o bu ga-emeriri Igbo na koleeji ma nwee ya akara kerediit tupu enye ya ohere agumaakwukwo na mahadum ala anyi ha.
5. Itinye iwu na asusu Igbo ga-aburiri otu n'ime ihe omumu na-aghaghi ime ma gafee (compulsory/general course) na mahadum o bu di n'ala Igbo.
6. I malite ideputa ma mee ejije di iche iche n'asusu Igbo di ka ndi China na mba ndi ozo si eme n'asusu ha ma deputa ya n'asusu bekee.
7. Ikwelite omenaala Igbo n'ogo di iche iche site n'itinye ememe di iche iche nke ga-eme ka umu Igbo kee ekike odinaala ndi Igbo.
8. Ime ka ndi uka ohuu mata na amaala toro chochi site na isi onwu na-akwado ka ndi Igbo mgbe ha na-aga uka na ogbakọ ndi ozo.

9. Inye ụmụaka anyị aha Igbo na ịzasi aha Igbo anyị ike.
10. Ikwado ikuputa egwu uto di iche iche n'asusu Igbo.
11. Ikwado nrepu ahia (advert) nke redio na TV n'asusu Igbo
12. Ime eguregwu di iche iche, itu ilu, akuko ifo, na egwu di iche iche na TV nakwa na redio tinyekwa isompi nke ihe nrita so n'egwuregwu ndi a.
13. Idi na-eti ndi nkuzi, umuakwukwo na-agu asusu Igbo na ndi gucharala asusu Igbo aka n'obi site n'inye ha ihe nrita di iche iche nakwa sukolaship.
14. Iti iwu onye suo ngiligbo n'ogbako ndi Igbo, erie ya iwu.

Edensibia

Ajunwa, E. (2006). *Igbo virgin words: A panecea to Loan Abuse*. Nsukka. Igbo

Studies Association.

Ejiofor, P. (1984). *Cultural Revival in Igbo Land*. Onitsha. University Publishing Company.

Ejiofor, P. (2012). *Ibeka ndi Igbo maka Asusu Igbo*. Enugu. Nolix Educational

Publications (Nig).

Federal Republic of Nigeria, (2013). *National Policy on Education*. Lagos. NERDC. 13.

Ofomata, C. (2012). *Omenaala na Odinaala Ndi Igbo*. Enugu. Format Publishers (Nig) Ltd.

Ohiri-Aniche. C. (2008). *Annihilation of Ancestral Language as Human Rights Violation of the Igbo*. Washington. USA

Popoola, M. (2000). *where is Afria? A Cultural Saga from Denver to Lagos*. Lagos.

Mace Books.